

Noor Asharaf

Assistant Professor (Guest Faculty)

Dept. of Persian, MMHAPU, PATNA

Email: ashrafjnu@gmail.com

E-Content

Sem-1, Paper code: 102

Persian (M A)

Topic: Samanid Architecture

عصر سامانیان عصر شکوفایی هنرهای اسلامی خاصه هنر معماری بود به گونهای که میتوان جلوههایی از آن را در بنای کاروانسراها یافت. در مسیر جاده ها و داخل شهرها برای آسایش کاروان و کاروانیان کاروانسراهای متعددی بنا شد. شیوه و سبک معماری این عصر با مشخصه هایی مشترک در نقشه بنا در احداث مساجد، مدارس و کاروانسراها نمود یافت و نقشی بناها به صورت دو ایوانی و چهار ایوانی متداول شد. آسیاب، نانویی، قهوه خانه و حتی بازار، آنها را به محلی تبدیل می کرد که مسافران با خیالی راحت به گذران زندگی در آن می پرداختند. یک کاروان بزرگ معمولاً شامل انبوهی از چهارپایان بارکش و غیر بارکش از قبیل اسب، الاغ، قاطر و شتر بود؛ بنابراین طبیعی بود که در کاروانسراها برای هر نوع از این چهارپایان جایی مخصوص در نظر گرفته شود. خدمات عامالمنفعه در ایران را میتوان در احداث بسیاری بیمارستانها، رباطها، کاروانسراها، قلعه ها، مناره ها، مدارس، پل ها، یخچال ها و آب انبارها، قنات ها، خانقاه ها، مساجد، امامزاده ها و تکیه ها و بالاخره آسیاب ها جست و جو کرد. بخارا از شهرهای مهم خراسان بزرگ در دوره اسلامی است. در این شهر بناهای با شکوهای بنا گردیده که هر یک از نظر معماری و تزیینات از اهمیت خاصی برخوردارند. در دوره سامانی بخارا مورد توجه حکمرانان این سلسله قرار گرفت و رو به آبادانی گذاشت و مرکز تجمع هنرمندان و شاعران شد در حدود سال 300 هجری بنای کوشک و زیبایی که یادآور معماری عهد ساسانی است در این شهر بنا شد. آرامگاه امیر اسماعیل یکی از معروفترین شاهان سلسله سامانی است. در مجموع از میان بناهای به جامانده از این دوره می توان به مسجد جامع فهرج، مسجد جامع نایین، تاریخ خانه دامغان، مسجد جامع یزد، آرامگاه قابوس در گرگان اشاره کرد.

در دوره سامانی ها دو مرکز سفال سازی در نیشابور و سمرقند وجود داشت. برخی از اقسام سفال نقاشی شده نیشابور در سمرقند نیز معروف بود. فلزکاری عهد سامانیان نیز در درجه بلای از تکامل قرار داشته است. مقدسی مراکز همده فلزکاری ماوراءالنهر در اواخر قرن چهارم را در بخارا و فرغانه و خوارزم و سمرقند دانسته است. هنر نقاشی در دوره سامانیان شروع شد و نخستین نمونه های نقاشی در حکومت سامانیان در نیشابور مشاهده شده است. بخارا شهر و سرزمین موزه ها و در واقع موزه های است در فضای باز که آن را مرواریدی بر تارک آسیای مرکزی نامیده اند. در فهرست زیر، نام برخی از اماکن و ابنیه تاریخی بخارا آمده است:

- ارگ بخارا
- بالاحوض (سده ۱۸ تا ۲۰)
- آرامگاه سامانی (سده های ۹ تا ۱۰)
- قبرستان چشمه ایوب (۱۳۸۰ یا ۱۳۸۴-۱۳۸۵)
- مدرسه عبدالله خان (۹۸/۱۵۹۶)
- مدرسه مادر خان (۵۷/۱۵۵۶)
- مسجد بلند (سده ۱۶)
- مجموعه گاوکشان (مسجد، مناره، مدرسه) (سده ۱۶)
- خانقاه زین الدین خواجه (۱۵۵۵)
- مجموعه پای کلان (سده های ۱۲ تا ۱۴)
- مجموعه لب حوض (سده های ۱۶ تا ۱۷)
- مدرسه کاکل داش (۶۹/۱۵۶۸)
- خانقاه نادر دیوانبگی (۱۶۲۰)
- مدرسه الغیبگ (۱۴۱۷)
- مدرسه عبدالعزیز خان (۱۶۵۲)
- مسجد بالاحوض (۱۷۱۲)
- آرامگاه سیف الدین باخرزی (نیمه دوم سده ۱۳ - سده ۱۴)

- آرامگاه بیانقلی خان (نیمه دوم سده ۱۴-۱۵ یا ۱۶)
- مسجد نمازگاه (سده ۱۲ تا ۱۶)
- خانقاه فیض آباد (۹۹/۱۵۹۸)
- مدرسه چهارمنار (۱۸۰۷)
- ستاره ُ ماه خاصه، سرای امیر بخارا (پایان سده ۱۹، آغاز سده ۲۰)
- چهاربکر (محل خاکسپاری خاندان شیخ جُبیره) (۶۳/۱۵۶۰)